

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ГОРОДНИЦЬКИЙ АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 141.7:[341.24-029:3] (4 -477)

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНЦЕПТ СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ В
УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: РЕФЛЕКСІЯ І ПРАКТИКА**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філософських наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському національному лінгвістичному університеті, Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент
Чехун Наталія Василівна,
Київський національний лінгвістичний
університет,
доцент кафедри англійської філології і
філософії мови імені О.М. Мороховського.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Поліщук Олександр Сергійович,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія,
декан факультету мистецтв;

доктор філософських наук, доцент
Кострюков Сергій Володимирович,
ДВНЗ «Національний гірничий
університет»,
професор кафедри цивільного,
господарського та екологічного права.

Захист відбудеться 31 травня 2018 року о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 27 квітня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасна епоха тотальної плинності, цей інформаційний простір, що перманентно змінюється, потребує реконтекстуалізації провідних соціокультурних маркерів, які належним чином здатні окреслити цілісну картину мережевого світу. Примітні ідеї заперечення європоцентризму і присмерку Європи (О. Шпенглер), з урахуванням геополітики азійських постколоніальних студій (Й. Голслах, Е. Саїд) змушують дослідників-гуманітаріїв і філософів шукати відповіді на злободенні питання планетарного масштабу. Проте мульти-, крос- та транскультурні інтенції глобалізованого соціуму вимагають звернення і до класичних модерних проектів з метою здійснення адекватного соціально-філософського аналізу трансформаційних процесів, які відбуваються в медіативному ХХІ столітті.

Такий концепт як «суспільний договір», попри первинні модерні рефлексії, перебуває в руслі пріоритетних досліджень сучасної філософії й інтегрує цілий комплекс проблем, обумовлених гіпердинамікою сучасного світу. Актуальність теми роботи підтверджується й необхідністю активізації спільних світових зусиль для подолання тих соціальних викликів, перед якими опинилася світова цивілізація. Так, у сучасній епосі гібридів (Дж. Мілбанк) особливої уваги потребує проблема трансформації владно-легітимаційного дискурсу, що предметнюється у дисертації через ідею реабілітованого у сучасній практичній філософії суспільного договору на рівні парадигми комунікації. Адже коли йдеться про подальший розвиток українського суспільства як нації, що наздоганяє модернізацію (А. Єрмоленко), слід мати на увазі наступне: будуть відтворюватись як традиційні для модерного суспільства конфлікти, так і ті, що належать вже до постполітичного суспільного стану. Тому й необхідний детальний аналіз трансформації проекту суспільного договору на теренах макроетики універсалізації, раціоналізації та модернізації з переходом до постконвенційної етики з її апіорі демократичним потенціалом.

Як видно, суспільний договір як класичне нормативне мірило, як онтологія домовленості на рівні сенсу, для набуття своєї актуальності і практичної дієздатності потребує оригінальної нелінійної презентації. Саме такий критерій пропонується як базовий у змісті дисертаційного дослідження, сприяючи об'єктивному соціально-філософському аналізу нинішніх глобальних трансформацій, притаманних для сучасних авторефлексивних суспільств високої складності (Н. Луман). Отже, дисертаційна робота присвячена актуальній темі, а проблемна спрямованість дисертації має апіорі дискусійний потенціал заявленого дослідницького поля, адже мова іде про аісторичні критерії теорії суспільного договору, а конкретне дослідження проблеми буде рухатись крізь зміщені смислові доміанти, притаманні сучасній практичній філософії. Тож поліконцептуальні фактори і міждисциплінарні відгомони, що з необхідністю виникнуть при спробі такого аналізу, логічно спрямовують дослідження до виявлення базового критерію сучасного суспільства, а саме легітимації, із зверненням до таких її складових як влада та ідеологія.

Ступінь наукової розробки теми. Дослідження етимології, сутності, особливостей і перспектив розвитку теорії суспільного договору має відчутну історичну тяглість і часто-густо амбівалентні тлумачення. Задля теоретичної коректності щодо узагальнення інтелектуального спадку в згаданій царині, виокремимо лише провідні модерні і посткласичні напрями:

- західноєвропейська договірна теорія походження держави, як ідейна основа боротьби з абсолютистською феодалною монархією (Г. Гроцій), концептуалізована у теорію природного права, з подальшими інтерпретаціями від авторитарної (чи консервативно-охоронної) (Т. Гоббс) до революційно-демократичної (Ж.-Ж. Руссо);

- суспільний договір як правове обґрунтування легітимності ліберальної монархії (Дж. Локк);

- універсалістська рецепція суспільного договору в німецьких ліберально-демократичних проектах, зокрема, ідеї «вічного миру» (І. Гердер, І. Кант);

- діалектична теорія суспільного договору у марксистському вченні про державу, та її походження і сенс (К. Маркс);

- культурний підхід до ідеї суспільного договору (Е. Дюркгайм, Д. Зенгаас, Г. Зіммель, Т. Парсонс);

- постіндустріальні теорії суспільного договору крізь призму розвитку інформаційного суспільства (Д. Бел, С. Жижек, Дж. Каррен, М. Кастельс, М.Мак-Люен, П. Лазерсфельд, Р. Мертон, Г. Мюрдаль);

- ідеї «нового» суспільного договору в умовах глобальних трансформацій сучасного соціуму (З. Бауман, У. Бек, І. Валлерстайн, Е. Гіденс, П. Дракер, В.Іноземцев, Гарсія Канкліні Н., Ф. Фукуяма);

- дискурс-етичне обґрунтування «перевідкритого» суспільного договору (К.О. Апель, Ю. Габермас, В. Гьосле, Г. Йонас, А. Єрмоленко);

- ціннісно / вартісна складова суспільного договору у геополітичній «фрагментації світу» (С. Гантінгтон, У. Еко, Г. Йоас, Ж. Котье, М. Мазовер, К.Менке);

- постліберальні рецепції суспільного договору крізь призму «гібридних» критеріїв постколоніального дискурсу (Е. Саїд, Дж. Мілбанк і А. Пабст, В.Чернецький);

- суспільний договір в сучасному контрактаріанізмі на тлі українських та європейських правових практик (С. Головатий, Й. Голслах, А. Лой, С. Окін, О.Паттерсон, М. Тур, Т. Ящук);

- гіпотетично-симулятивний суспільний договір в умовах гібридної війни Росії проти України (В. Головченко, М. Дорошко, В. Горбулін, Є. Магда).

Зрозуміло, що майже всі (окрім трьох останніх, які знаходяться у процесі розвитку) вище перераховані напрями попередньо були оформлені у різні школи і традиції переважно континентального філософського дискурсу, у річищі яких суспільний договір з другої половини ХХ століття набуває міждисциплінарного забарвлення. Більше того, виникають екологічні інтерпретації суспільного договору, пов'язані з макроетичними (К.-О. Апель, Ю. Габермас) і комунітаристськими (А. Макінтайр, Р. Дворкін) векторами у соціальній філософії та філософії права. На часі існують еkleктичні локальні

течії, де проблематика можливості суспільного договору як консенсусу займає домінуюче місце у поясненні політичних процесів, конфліктів і соціальних змін, беручи витоки ще з теорій Н. Макіавеллі, А. Сміта, К. Маркса, М. Вебера і продовжується, приміром, у сучасній соціологічній конфліктології Л. Козером та Р. Дарендорфом, а у вивченні міжнародної політики – Х. Буллом. Таким чином, можна стверджувати про певні плюралістичні чинники сучасного розуміння поняття «суспільний договір» у філософських та загальногуманітарних інтелектуальних проектах.

Особливої гостроти в Україні набуває сьогодні трансформація проекту суспільного договору в світлі парадоксальності глобально / локальних процесів, притаманних для сучасних суспільств. У річищі означеної проблематики ми звертаємося, насамперед, до сучасних інтелектуальних доробків філософів кївської школи, а саме: Є. Бистрицького, С. Головатого, А. Єрмоленка, Р. Кобця, В. Ляха, В. Малахова, М. Поповича, С. Пролеєва, В. Шамрай, В. Степаненко, М.Тура та О. Хоми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з науковою темою кафедри англійської філології і філософії мови імені професора О. М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету «Текст і дискурс у лінгво-філософському та когнітивно-семіотичному висвітленні» (затверджена на засіданні кафедри англійської філології і філософії мови імені професора О.М.Мороховського, протокол № 8 від 10 грудня 2015 року, реєстрація від 28 грудня 2017 року, № 0117U005476). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 7 від 25 грудня 2014 року).

Мета дослідження полягає у здійсненні соціально-філософської рефлексії теорії суспільного договору крізь призму посткласичних рецепцій в умовах глобальних трансформацій сучасного соціуму. Згідно цієї мети визначаються й основні **дослідницькі завдання**:

- здійснити теоретико-методологічну концептуалізацію суспільного договору у європейській філософії шляхом аналізу модерної ідеї суспільного договору у дзеркалі континентальної філософії історії, соціальної філософії і філософії права;
- сформулювати логіку оформлення суспільного договору на рівні теорії, обґрунтувавши потребу ре-актуалізації модерного проекту засобами практичної філософії;
- виявити договірні механізми і типи договірних стосунків у сучасному соціумі, акцентувавши увагу на реабілітації суспільного договору у політичній філософії ХХІ ст. і сучасних амбівалентних теоріях дистрибутивної справедливості;
- дослідити посткласичні рецепції суспільного договору в світлі поліморфності концепту «глобалізація» на прикладі актуальної контрверзи: «регіоналізм / локалізація vs світ-система / універсальність»;

- охарактеризувати суспільний договір як легітимаційно-нормативне мірило суспільства в світлі дискурс-етичної парадигми комунікативної практичної філософії;

- здійснити ре-контекстуалізацію соціально-філософських засад класичного концепту суспільного договору як онтології домовленості на рівні сенсу засобами практичної філософії в сучасному українському контексті;

- визначити практичну спрямованість ідеї суспільного договору шляхом аналізу актуальних моделей суспільного договору в українській національній системі;

- реконструювати сучасний стан і перспективи розвитку проекту «суспільний договір» через зміщені смислові домінанти і нелінійні критерії нового суспільного договору в інформаційному медіа-дискурсі як демонстрацію гібридних договірних критеріїв в тотальній владі медіа.

Об'єктом дослідження є історична генеза та сучасні версії суспільного договору.

Предмет дослідження – різновиди, специфіка та перспективи договірних легітимаційних критеріїв суспільного договору в сучасному українському суспільстві у нелінійних парадигмах практичної філософії.

Методи дослідження. В методологічному аспекті використовувались надбання досліджень переважно західних філософів на теренах соціальної філософії, філософії історії та філософії права.

Регулятивними методологічними ідеями дослідження виступає ідея комплементарності різноманітних дискурсів про виникнення і функціонування суспільного договору (в тому числі й контрдискурсів), яка дає можливість осмислити амбівалентність соціальних і політичних процесів, їх рандомний характер. В роботі використовується також структурний метод, який дає можливість встановлення елементів теоретичних моделей суспільного договору і принципів соціального розвитку в різних дискурсивних утвореннях, а також герменевтична методологія (зокрема, процедура «перед-розуміння» як антиципація, що не тільки сприяє належному осмисленню предмета дослідження, але і виступає як необхідна передумова розуміння як універсальної культурно-логічної категорії; також в роботі активно задіяні коментар та інтерпретація). Метод реконструкції дає можливість відтворити нові стратегії взаємозв'язку суспільного договору, прав людини і наративу європейських цінностей в сучасних міжнародних правових і політичних проектах. Загальним для дослідження є також соціополітичний підхід, що акцентує насамперед соціально-політичну обумовленість множинності варіантів суспільного договору. Отже, провідною ознакою сучасного осмислення суспільного договору є трансдискурсивні інтенції (часто навіть міждисциплінарні), про що, зокрема, свідчить активна актуальність ідеї «суспільний договір» (окрім його первинної етимології і розвитку у політичній філософії) у антропологічному, культурологічному, етичному, соціологічному, політичному та правовому дискурсах, а також у сучасній конфліктології та медіа-дискурсі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненій ре-актуалізації соціально-філософських засад класичного концепту суспільного договору як онтології домовленості на рівні сенсу засобами практичної філософії в сучасному українському контексті і конкретизується в положеннях, які виносяться на захист:

Уперше:

- виявлено, що філософська ідея «суспільний договір» є такою, що відповідає критеріям ідеального об'єкта, виступаючи водночас засобом для власного самовизначення у парадигмах соціальної філософії, що дає можливість замінити на теоретичному рівні такі поняття як «контрактаріанізм», «легітимація», «раціональність», «справедливість» тощо, які в соціальній філософії, як правило, використовувались як оціночні для наративу Модерну. В дисертації визначено, що ідея суспільного договору виступає теоретичною авторефлексією Модерну й є його домінуючим ідеологічним принципом;

- доведено, що теорія суспільного договору піддається трансформації у посткласичній філософії на рівні зміщення смислових домінант. Окреслена стратегія представлена через примітну методологічну корозию, якій піддається як концепт ідеології у постполітичному світі, так і смислове навантаження понять «нормативний вимір» і «критерії легітимації», та й, власне, самі легітимаційні інстанції. Доведено сумнівність не тільки універсальності модерної тріади «раціональність-влада-легітимація» та її похідних складових, а й дієвість звернення до питання постколоніальної реабілітації ліберальних природних прав людини;

- з'ясовано, що проект суспільного договору вибудовує стратегічну перспективу дослідження проблемного поля власної «ре-актуалізації – ре-інтерпретації – ре-контекстуалізації» у річищі зростання впливовості широкого кола поліморфних явищ, позначених концептом «глобалізація», засобами саме практичної філософії. Такий підхід розкривається через структурну організацію роботи, а саме через тяглість суспільного договору в сучасному контрактаріанізмі на тлі українських та європейських практик, що спрямовують до розгляду аксіологічної складової суспільного договору через дзеркальну призму геополітичної фрагментації світу, з акцентом на резонансних у ХХІ ст. контроверзах, таких як «регіоналізм / локалізація» vs універсальність «світу-системи».

Набули подальшого розвитку

- висновки, що теорія суспільного договору має за свої витоки класичний проект «осьово-культурного синдрому» (К. Ясперс) як нової онтологічної візії і критерію початку епохи «ratio». Доведено, що концепт суспільного договору уособлює той соціальний простір, де уможлиблюється подальша експлікація легітимаційно-раціональних критеріїв світосприйняття, прийнятних для сучасного соціуму, засобами філософсько-історичного аналізу;

- рефлексії щодо ліберального потенціалу теорії суспільного договору, адже саме філософія лібералізму постає нормативним тлом і легітимаційним засновком ліберального суспільства, починаючи з аналізу класичних альтернатив у становленні доктрини лібералізму та теорії суспільного договору

як складних опозицій Гоббс – Локк / Руссо / Кант, що обумовлюють відмінні сценарії репрезентації доктрини навіть у її класично-модерній моделі, й завершуючи актуальними посткласичними сценаріями неолібералізму, позначеними в тексті через питання амбівалентності теорій дистрибутивної справедливості (тобто дисонансний діапазон «лібертиніанство / меритократія / егалітаризм») та постколоніальних гібридних чинників суспільного договору в світлі геополітичної фрагментації світу;

- розвідки і аналіз суспільного договору як легітимаційного первня і нормативного мірила суспільства крізь призму дискурс-етичної парадигми трансцендентальної прагматики, що не зводиться лише до перевідкриття і ренесансу модерного суспільного договору. Внутрішнє відтворення його сенсу перебуває в стосунках взаємододатковості саме з комунікативною практичною філософією через парадокс гіпотетичної безумовності (І. Кант) суспільного договору. Відповідно, апріорні договірні критерії суспільства шляхом інтелектуальної реконструкції сполучають на рівні сенсу суспільний договір з культурою і суспільством як розуміючими і логізуючими механізмами. Причому системні зв'язки сучасної практичної філософії (зокрема, політичної) постають як найбільш адекватні для пояснення природи і поліфонічної функціональності суспільного договору.

Уточнено, що

- теорія суспільного договору має теоретико-методологічні витoki у континентальних модерних філософії історії, політичній філософії і філософії права, а її аналітику найприйнятніше здійснювати через модерну тріаду «рабство / свобода / демократія», яка виступає культурно-цивілізаційним і практичним тлом для виникнення політичних течій державного абсолютизму і лібералізму та подальшої рецепції ідеї суспільного договору як в континентальних демократичних проєктах Модерну, так і в сучасних нео- і постліберальних течіях. Саме така логіка оформлення суспільного договору як теорії найкраще представляє генезу, сучасний стан та перспективи розвитку суспільного договору у суперечливому полідискурсивному вимірі, який часто-густо представляється дослідниками як міждисциплінарний;

- плюральність і неоднозначність оновленого проєкту суспільного договору зумовлена саме його нелінійними версіями і поліконцептуальними смисловими домінантами. Соціально-філософський феномен («суспільний договір»), який має належний ступінь юридизації (через його високий легітимаційний потенціал) і тривке існування у наративах філософії, з більшою легкістю піддається аналізу в термінах ліберальної і неоліберальної теорій (дослідженню його витоків, респонсивності, комунікативної відкритості, посткласичного зміщення смислу та аісторичності).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Дисертація пропонує нові стратегії концептуалізації суспільного договору в дискурсі сучасної соціальної філософії та задає практичні альтернативні перспективи розвитку суспільного договору в умовах глобально / локальних трансформацій сучасного українського соціуму. Отримані результати і висновки можуть слугувати методологічною базою для розробки досліджень

соціально-філософського спрямування, використовуватись у викладацькій діяльності (підготовці навчальних курсів з соціальної філософії, філософії права, філософії культури, філософії історії, політичної філософії, соціології та авторських курсів), а також застосовуватись в соціальних практиках (експертних радах, управлінських структурах, соціологічних та культурних центрах). Окремі теоретичні положення дисертації можуть використовуватися в процесі аналітичної розробки нових моделей розвитку українського суспільства. Здобуті результати дисертаційного дослідження можна використовувати для написання монографій, посібників, підручників, статей, тез та викладання як нормативних курсів, так і авторських спецкурсів у вищій школі.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є оригінальною науковою роботою, всі висновки та тези наукової новизни отримані її автором самостійно.

Апробація роботи. Основні положення і результати дисертаційного дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Україна і світ: діалог мов та культур» (Київ, 2016 – 2017), «Держава та глобальні соціальні зміни: 25 років української незалежності» (Київ, 2016), «Актуальні проблеми гуманітарних наук у дослідженнях молодих науковців» (Вінниця, 2016), «Особистість, суспільство, політика» (Люблін, Польща, 2017); міжнародній науковій конференції: «Дні науки філософського факультету – 2017» (Київ, 2017); всеукраїнській науково-практичній конференції: «Філософські обрії сьогодення» (Херсон, 2016).

Публікації: Зміст основних положень дисертації, її ідеї та результати висвітлені у 12 публікаціях, з них: 4 – статті у наукових фахових виданнях, 1 – стаття в іноземному фаховому виданні, 7 – інші публікації.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають у себе 6 підрозділів, висновки до кожного розділу, загальні висновки та списки використаної літератури (304 найменування, з них 33 – іноземними мовами). Загальний обсяг роботи становить 225 сторінок, з них 184 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, здійснено огляд стану та напрямків її розробки, вказується її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначається її мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, формулюється новизна наукового дослідження, вказуються теоретичне та практичне значення, особистий внесок здобувача, апробація одержаних результатів та структура роботи.

Перший розділ **«Поняття «суспільний договір» у сучасній філософії»** складається з двох підрозділів.

Підрозділ 1.1. **«Теоретико-методологічні засади дослідження теорії суспільного договору»** присвячено прискіпливому аналізу джерельної бази дисертаційного дослідження (1.1.1.). Передусім уточнюються перекладацькі

колізії, а саме зазначається, що в англо-саксонській традиції первинно використовувалось модерне поняття «Social contract». Вітчизняні ж філософи здебільшого надають перевагу перекладу «суспільна угода», у дисертації використовується переклад «суспільний договір». Наголошується, що «суспільний договір» – це філософська і юридична доктрина, що пояснює виникнення державної влади угодою між людьми, вимушеними перейти від незабезпеченого захистом природного стану до стану цивільного. Окрім знаних європейських класиків-фундаторів даного концепту, особливої уваги у руслі трансформаційних чинників ідеї суспільного договору було приділено здобуткам сучасних західних мислителів, таким, як Н. Ш. Айзенштадт, Г. Н. Канкліні, Й. Голслах, М. Кастельс, О. Паттерсон, М. Сендел, J. Milbank та А. Rabst. Стосовно вітчизняної традиції, окреслена проблематика представлена у працях Г. Аляєва, С. Головатого, Р. Кобця, М. Тура, В. Шамрай, О. Хоми. Особливо вагомими для дисертації у річищі сучасних макроетичних трансформацій суспільного договору стали здобутки філософа А. Єрмоленка. Висновується, що у контексті методологічного конструктивізму новочасної доби процес розвитку суспільного договору є контрактуалістським аргументом легітимації політичної влади, отримуючи статус універсального чинника раціонально-процедурної легітимації в усіх сферах суспільного життя, утворюючи одну із основ ліберального світосприйняття.

Проводиться ретельний огляд методологічного апарату дослідження (1.1.2.). В цілому методологічне тло розвідки становлять: компаративний аналіз, який забезпечив дослідження топографії поняття, що дає про себе знати у різноманітних площинах та дискурсах; системний підхід, що допоміг сформуванню цілісного бачення теорії суспільного договору правового і консенсусного мірила соціуму; метод «Історія поняття», який посприяв експлікації специфічного поняттєвого апарату, притаманний генезі суспільного договору саме у соціальній філософії; феноменологічна методологія, що уможливила досвідчування теорії суспільного договору рівні сенсу і спроектувала його у дискурс онтології комунікації.

Підрозділ 1.2. «Аналітика ідеї суспільного договору у дзеркалі континентальної філософії історії, соціальної філософії та філософії права» має три підпункти.

У підпункті 1.2.1. «Осьово-культурний синдром»: раціональне світосприйняття як передумова «першого» Модерну» наголошується, що суспільний договір як теорія не властивий архаїчним суспільствам, а сама його поява хронологічно та сутнісно пов'язана із безпрецедентним процесом у духовній культурі людства, який К. Ясперс визначив як «осьовий час». Отже, виникнення «осьових культур» (Ш. Айзенштадт) можна розглядати як низку великих революційних проривів, які змінили перебіг історії людства, змусивши людей звернутися до нових онтологічних візій, у дзеркалі яких і виникає суспільний договір як політико-правове «мірило» соціуму.

У підпункті 1.2.2. «Концептуальна тріада «рабство / свобода / демократія» як підґрунтя для оформлення суспільного договору: соціально-філософський зріз» ідея суспільного договору розкривається через конструкцію «рабство-

свобода-демократія», а соціально-філософський зріз проблеми спрямовує нас до рецепції суспільного договору крізь призму особистої, громадянської та суверенної свободи. Поняття «свобода» витлумачується через ганебний для сучасної свідомості досвід рабства, яке у новоєвропейській філософії набуло значення центральної метафори для всіх сил, що принижують людську гідність.

У підпункті 1.2.3. «Ренесанс суспільного договору у філософії права: специфіка сучасних прочитувань» доведена потреба в легітимації суспільного договору. Висновується, що континентальна західна філософія ХХІ ст. виступає під егідою співвіднесення універсальності, релятивності та диференційованості прав людини. Зазначається, що в сучасному світі виникає загроза правової регіоналізації (Й. Голслах): найновіші азійські, африканські та ісламські угоди з прав людини в перспективі можуть визначати політику ООН. Події ж останніх років засвідчили, що права людини вже не можна розуміти лише як західні вимоги, натомість, вони є лише придушеними владою внутрішніми вимогами людей «незахідних» культурних просторів.

Другий розділ «Стратегічні перспективи суспільного договору крізь призму ре-контекстуалізації проекту засобами практичної філософії» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 2.1. «Логіка оформлення суспільного договору як теорії: генеза, сучасний стан та перспективи розвитку» включає три підпункти.

У підпункті 2.1.1. «Філософія державного абсолютизму: новоєвропейські витоки суспільного договору» традиція суспільного договору включає у себе наступні тези: по-перше, первісний «стан природи», у якому перебуває людина до утворення суспільства (і держави); по-друге, процес «добровільного об'єднання індивідів» у певну форму суспільної (політичної) організації для спільного проживання на основі спільних інтересів; по-третє, закон (легітимація) як певний засіб регулювання стосунків індивідів поміж собою та індивідів – із державою. Висновується, що ідея суспільного договору у своєму загальному розвитку призводить до оформлення абсолютистських теорій поліцейської держави (Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, С. Пуфендорф), засновків філософії лібералізму (Дж. Локк, І. Кант) і революційної демократії (Ж.-Ж. Руссо).

У підпункті 2.1.2. «Лібералізм як основа суспільного договору в західній філософській доктрині» наголошується: те, що ставлять у заслугу теоретикам ХVІІ ст., є винайдена ними індивідуалістська доктрина природного права, культивування індивідуалізму дало нове тлумачення особи – безвідносно до її релігійного чи цивільного статусу. У цей період головними ідеологами природних прав виступають філософи країн Північної Європи – Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк і С. Пуфендорф – саме ці автори надали ідеї «природного права» («natural law») нового розуміння у сенсі підґрунтя легітимного суспільного і політичного ладу. Таке тлумачення містило в собі елементи та засадничі напрями тієї глобальної стратегії, котру пізніше було означено як лібералізм.

У підпункті 2.1.3. «Трансформація теорії суспільного договору в континентальних демократичних проектах Модерну» присвячено

нормативному виміру теорії суспільного договору, що обґрунтовує найглибші основи ліберального суспільства. Зокрема, усі мирні способи появи державної влади ліберал Дж. Локк бачив такими, що ґрунтуються виключно на добровільній і «мовчазній» домовленості людей. Демонструються теоретичні стратегії, згідно яким представники лібералізму через критерії домовленості конституювали первинність і вищість суспільства (а також прав і свобод громадян) стосовно врядування. Виявлені нормативні ознаки суспільного договору: такий «контракт» наділений правовою силою і передбачає свободу суб'єктів, які її досягають; апелює до передання прав і обов'язків на засадах взаємності; подібний договір його учасники укладають не як фізичні, а як моральні особи, незалежні від державної влади, тобто як морально автономні соціальні агенти. Отже, ліберальний варіант теорії суспільного договору передбачає, що влада (та будь-які її інституції) зобов'язана вбачати в особі громадянина моральну істоту, яка непримусово визнає обов'язок дотримуватись суспільного договору і яка здатна виконувати цей обов'язок.

Підрозділ 2.2. **«Потреба ре-актуалізації модерного концепту «суспільний договір» у сучасній практичній філософії»** складається з двох підпунктів.

У підпункті 2.2.1. «Актуальні версії соціальної справедливості в світлі переосмислення теорії суспільного договору» наголошується, що європейське поняття «суспільний договір» у контексті розділу вживається як універсальний чинник раціональної легітимації в усіх сферах суспільного життя, який утворює разом із зародками Модерну нове ліберальне світосприйняття, не мислиме поза концептом справедливості. Окреслений блок дисертації апелює до царини практичної філософії, визнаючи базовою її проблемою ситуацію врегулювання конфліктів як у регіонально-національній, так і у міжнародній площинах, що передбачає звернення до апріорі справедливих (хоча й гіпотетичних) договірних критеріїв сучасного соціуму.

У підпункті 2.2.2. «Сучасні аргументи на користь рівності: «договірна» платформа суспільства» аналізується проблема амбівалентності теорій дистрибутивної справедливості крізь призму лібертиніанства, меритократії та егалітаризму, а також досліджуються теоретичні конструкти «справедливість» і «справедливе» (*le juste*) як основні критерії консенсусно-процесуальної взаємодії між соціальними агентами. Проводиться думка, що ідея справедливості передбачає вектор апріорної моральності усіх можливих договорів (Дж. Роулз), адже реальні угоди мають вагу постільки, оскільки вони реалізують два ідеали – автономію і взаємність. Як добровільні акти, угоди виражають нашу автономію; тобто породжені ними обов'язки мають моральну вагу тому, що ми приймаємо ці обов'язки добровільно. Як інструменти взаємної вигоди, угоди засновуються на ідеалі взаємності, тому є справедливими. Тож, підтримуючи думку П. Рікера, визначається справедливість як прагнення жити при правосудних інститутах, ратифікованих правилами правосуддя, процедурному формалізму яких вдається гарантувати безпристрасність. Процедури ж аргументації і контраргументації у сучасних договірних теоріях справедливості (лібертиніанстві, меритократії, егалітаризмі)

здійснюються шляхом критичної рефлексії, при якій моральні і політичні розмисли знаходять свої прояви у розбіжностях, які відбуваються між прихильниками або захисниками конкуруючих сил громадського життя.

Третій розділ **«Посткласичні рецепції суспільного договору в умовах глобальних трансформацій сучасного українського соціуму»** складається з двох підрозділів.

Підрозділ 3.1. **«Суспільний договір» в світлі поліморфності концепту «глобалізація»** має логічну авторську диференціацію, яка передбачає три підпункти.

Підпункт 3.1.1. **«Світ-системний» підхід як контроверза і альтернатива модерним теоріям суспільного договору»** звернений до аналізу актуальних постіндустріальних теорій суспільного договору крізь призму розвитку інформаційного суспільства та версій суспільного договору в умовах глобальних трансформацій сучасного соціуму. Розкриваючи аналітичний потенціал зазначених методологічних підходів практичної філософії у цьому питанні, основна увага приділяється відповідним оприявненням поліморфного і поліконцептуального характеру методологічних парадигм самої практичної філософії. Примітна трансформація світ-системного аналізу в світлі геополітичної фрагментації світу демонструється крізь призму зростання впливовості широкого кола поліморфних явищ, позначених концептом «глобалізація». Виникає концептуальна потреба розкрити специфіку сучасного суспільного договору, не можливого поза його екстраполяцією у парадигму комунікативної практичної філософії.

У підпункті 3.1.2. **«Суспільний договір як легітимаційний первень і нормативне мірило суспільства: призма дискурс-етичної парадигми в українському вимірі»** постає злободенне питання: на які договірні фактори має спиратися сучасний громадянин України як суб'єкт моралі і як соціальний агент? Правомірність значущості такого запитання – планетарний масштаб проблем тотального непорозуміння і різновекторних конфліктів, на які хибують усі форми державного управління, наявні у нинішніх політичних системах. Услід за А. Єрмоленком, зазначається: і на рівні конкретної країни, і на рівні стосунків між країнами та державами має бути перехід від монологічної до дискурс-етичної відповідальності. На часі йдеться саме про трансформації концептуального поля теорії суспільного договору, зміщення смислових домінант, тобто його ре-контекстуалізацію у дискурс-етичній парадигмі комунікативної практичної філософії. Саме тому у межах підпункту ми здійснюємо аналіз трансформації проекту суспільного договору на теренах макроетики універсалізації, раціоналізації та модернізації з переходом до постковенціональної етики з її апріорі демократичним потенціалом.

Підпункт 3.1.3. **«Постліберальні складові суспільного договору: призма геополітичної «фрагментації світу», Або регіоналізм / локалізація vs універсальність»** наголошує на необхідності залучення апарату комунікативної практичної філософії до аналізу сучасних постліберальних студій. Феноменологічні маркери, такі як «Своїсть», «Чужість», «Між-світ» та «Інтерсуб'єктивність» виступають репрезентаційним тлом заявленої проблеми.

Розглядаються «гібридні перспективи» як Європейського Союзу в цілому, і суспільного договору зокрема, що представлено у інноваційних розвідках Дж.Мілбанка і Е. Пабста, які висловлюють оригінальні версії розвитку Європи як світової спільноти, з урахуванням неусувних факторів міжкультурної комунікації. «Мутація» ліберальної демократії в Європі розглядається як базова проблема останніх років, як і проблема дієвості / недієвості ідеального справедливого суспільства. Постлібералізм розуміється як заперечення універсального секулярного природно-правового консенсусу і безособових форм правління – як правил і домовленостей (угод), маючи при цьому відкриті вектори розвитку.

Підрозділ 3.2. «Плюральність оновленого проекту українського суспільного договору: нелінійні версії і поліконцептуальні смислові домінанти» має справу з розробками оновленого проекту «суспільного договору» XXI століття, їх ідеологічними маркерами, зокрема через окреслення трансформаційної корозії, якої зазнають такі структури як «влада», «ідеологія», «права людини» і «демократія» у посткласичну добу.

Дані проблеми розглядаються у підпунктах 3.2.1. «Реабілітація суспільного договору крізь призму політичної філософії XXI століття: український контекст, і 3.2.2. «Віртуалізація «нового» суспільного договору в інформаційному медіа-дискурсі України, Або гібридні договірні критерії в тотальній владі медіа». Саме тут представлені інноваційні моделі суспільного договору в українській національній системі, що мають у засновку методологію інформаційного суспільства М. Кастельса, який на перше місце у базовій для соціуму категорії влади висуває саме «владу медіа». Таким чином, мережеве суспільство складається з інноваційних глобальних, національних і локальних мереж у багатомірному просторі соціальної взаємодії. Найяскравішим прикладом дії тотальної влади медіа є мутація поняття війни в XXI столітті, гібридні чинники якої спостерігаються на часі в Україні.

У підпункті 3.2.3. «Контрактуалізм і громадянське суспільство: проблема легітимації суспільного устрою в постреволюційних українських реаліях» зазначається, що Україна з 2014 р. стала тим топосом, з якого може пролунати осмислене запитання про сутність європейської цивілізації. Тож саме від свідомих українських інтелектуалів залежить, чи крокуватиме Україна реальним шляхом до євроінтеграції, чи опиниться на ідеологічному і соціальному маргінесі геополітичного і правового європейського вектору. Від пошуків відповідей ці запитання залежить майбутня національна і соціально-правова політика нашої держави. Сучасні ж «договірні» критерії поки що гіпотетичного громадянського суспільства, як і проблема легітимації суспільного устрою в постреволюційних українських реаліях не є дослідженими остаточно, а перебувають у ричищі пріоритетних розвідок сучасних інтелектуалів.

У підрозділі 3.2.4. «Актуальні моделі суспільного договору в українській національній системі: дифузія політико-правових аспектів» наводяться приклади, де сучасна Україна виступає жертвою гібридної війни як нелегітимного прагнення однієї держави (у нашому випадку – Росії) нав'язати

іншим (тут – іншій) свою політичну волю шляхом комплексу заходів політичного, економічного, а передусім – інформаційного характеру, без нормативного оголошення війни згідно міжнародному праву. Тож гібридна війна відбувається по той бік «екрану» – як теле-, так і більшою мірою публічного простору соціальних мереж. Саме гібридні чинники війни в контексті розвідки є практичним тлом для демонстрації симулятивно-дифузної «розмитості» договірних критеріїв, притаманних сучасному соціуму в цілому на прикладі політичної ситуації в Україні. Відомо, що початок XXI століття став періодом серйозних випробувань для світової спільноти. Закономірно, що рівень розвитку суспільства, свідомості, технологій визначає місце і роль «військового аргументу» в міжнародній політиці. Таким чином, людство повинне реагувати на резонуючі чинники, щоб уможливилось розуміння як нових умов для самоопису війни, так і нових типів віртуальної зброї, яка надуспішно діє через перманентні інформаційні атаки в соціальних мережах і публічному просторі медіа-дискурсу.

ВИСНОВКИ

Основні результати дослідження представлено у наступних положеннях:

1. Доведено, що теоретико-методологічна концептуалізація суспільного договору у європейській філософії найкраще здійснюється в дискурсі «першого» Модерну. Фактично у модерній системі відліку суспільний договір є висхідною категорією суспільства, що дозволяє експлікувати неусувну і постфактичну «ситуацію цивільності / полісності» з категорії соціальної філософії в дискурс трансцендентальної прагматики, що має у засновку кантівську ідею автономного морального суб'єкта як громадянина і члена соціуму. Таким чином, репрезентуючи гіпотетичну сферу належного, суспільний договір виступає посутньою цінністю наративу Модерну, трансформуючись у посткласичній філософії (зокрема, у сфері постполітики) у сферу сущого, репрезентовану дискурсом влади. Отже, виявлено, що логіка оформлення суспільного договору потребує ре-актуалізації модерного проекту засобами саме практичної філософії, а суспільний договір може бути охарактеризованим як легітимційно-нормативне мірило суспільства в світлі дискурс-етичної парадигми комунікативної практичної філософії.

2. Класичне поняття «суспільний договір» є універсальним чинником раціональної легітимації в усіх сферах суспільного життя, що утворює разом із зародками Модерну нове ліберальне світосприйняття, не мислиме поза концептом справедливості як презентаційного тла договірного потенціалу суспільств в цілому і критерію соціальності зокрема. Виявлено, що договірні механізми і типи всіх договірних стосунків у сучасному соціумі найкраще можуть бути представлені у дзеркалі амбівалентних теорій дистрибутивної справедливості, а саме через концептуальну тріаду мислителів: Рікер-Роулз-Сендел. Реципіювавши три перші теорії справедливості (кастову систему, лібертиніанство і меритократію), вважаємо, що тільки егалітаризм, тобто принцип розрізень, не передбачає детермінізму розподілу багатств і привілеїв випадковими обставинами. Тож, рефлектуючи з приводу істинної

справедливості, як «першої чесноти соціальних інститутів» і основного критерію консенсусно-процесуальної взаємодії між соціальними агентами, необхідно повністю абстрагуватися від рандомних факторів, що стосуються економічного і соціального стану індивідів (як соціальних агентів) в суспільстві.

3. Виявлено, що суспільний договір як один із провідних концептів практичної (політичної) філософії, базується передусім на понятті «юридизація», що виводить його дію у сферу філософії права. Модерні проекти суспільного договору, репрезентуючи концепт у правовому руслі, послуговуються такими термінами та інституціями, як: «універсалізація людських прав та їх вторинна юридизація», «Всесвітня декларація людських прав 1948 р.», «ООН», «Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 р.» тощо. Сучасні ж філософи права, як правило, кваліфікують термін «суспільний договір» через проєвропейські поняття: «Рада Європи», «Європейська конвенція з людських прав», «Європейський суд з людських прав», «Європейський союз і людські права», «людські права в національних системах». Доведено, що окреслені інституції діють тільки у системі координат, яку прийнятно називати «громадянське суспільство». В епоху ж постлібералізму – це апеляція до ідеї людської гідності як стрижня права, з демонстрацією емансипації особи як панівної риси більшості національних юридичних правопорядків.

4. Практична спрямованість ідеї суспільного договору демонструється в дисертації шляхом аналізу його актуальних моделей в українській національній системі, починаючи з прав людини в національних документах ХХ ст. і до ухвалення Конституції України 1996 р. Виявлено, що хаотичність, непевність й неусталеність «постконвенціонального» українського суспільства продовжується й у теоретичній царині, де фактично відсутній чіткий і обґрунтований діагноз суспільного ладу, в якому ми (українці) живемо. Доходимо висновку, що в сучасному істеблішменті планетарного масштабу навіть усталені інституції світового товариства не можуть претендувати на універсальну значущість, оскільки ще не сформоване всесвітнє громадянське суспільство.

5. Відстоюється думка про те, що поняття «суспільний договір» виступає основним критерієм консенсусно-процесуальної взаємодії між людьми як громадянами і соціальними агентами. При цьому концепт «суспільний договір» несе глибинне смислове навантаження, пов'язане з неусувністю феномена комунікації для суспільств високої складності, попри відчутну девальвацію у сучасних суспільствах поняття «агентності». Феноменологічна ж інтерпретація суспільного договору передбачає його розгляд на онтологічному рівні як респонсивної «події відповіді» автономного морального суб'єкта, його актів і дій щодо політичного середовища, яке номінально може бути визначене як держава (на регіональному рівні політики) і соціум (у соціальній філософії в цілому).

6. Стратегічні перспективи суспільного договору висувуються через парадоксальне співіснування в ХХІ ст. суспільного договору, проекту «вічного

миру» І. Канта та «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона поряд з неусувністю політичних конфліктів в планетарному масштабі (в умовах ідеї «присмерку Європи» та постколоніального азійського етосу). Припускається, що сучасна криза європейської легітимності найкраще сигналізує про небезпеку і реальну загрозу III Світової війни, попри всю песимістичність такого прогнозу. Реактуалізація в XXI ст. концепту «суспільний договір» видається правомірною, адже ще з класичної теорії Модерну суспільний договір люди укладають, щоб об'єднатися в одну макроспільноту заради захисту життя, свободи та власності кожного індивіда, саме тому ще І. Кант розглядає суспільний договір не як джерело держави (якою вона є, тобто сущого), а як закон і принцип держави, якою вона має бути (як сфери належного). Саме такий вектор розвитку сучасного суспільного договору потребує ре-контекстуалізації в сучасній практичній філософії.

7. Виявлено, що посткласичні рецепції суспільного договору досліджуються в світлі поліморфності концепту «глобалізація» на прикладі контрверзи регіоналізм / локалізація vs «світ-система» / універсальність. Доводиться процесуальний характер ре-актуалізованих версій суспільного договору, що актуалізує нелінійні особливості динаміки ре-контекстуалізованого проекту, розкриваючи аналітичний потенціал методологічних підходів сучасної практичної філософії у цьому питанні, з відповідним виявленням і поліконцептуального характеру методологічних парадигм самої практичної філософії. Зазначаються плюральні перспективи у розробці оновленого проекту суспільного договору та його регресивно-песимістичні ідеологічні фактори, зокрема через присутність смислового викривлення, якого зазнає і сам концепт «ідеологія» у XXI ст. Наголошується, що у сучасній епосі гібридів особливої уваги потребує проблема трансформації владно-легітимаційного дискурсу, що опредметнюється у дисертації через ідею реабілітованого суспільного договору з ціннісним виміром на рівні парадигми комунікації. Пропонується авторська прозора кореляція політичних і правових аспектів відкритої гіпотези «нового» суспільного договору, який пропонується вважати таким, що вже не виступає універсальним чинником раціональної легітимації в усіх сферах суспільного життя, адже на тлі сучасних дифузних процесів, які нівелюють критерії легітимності соціальних інститутів (влади) в віртуалізованому інформаційному медіа-дискурсі мережевого суспільства доміантними стають розмиті гібридні договірні критерії, оприявлені крізь тотальну репресивну владу як владу медіа.

8. Визначений сучасний стан нового проекту «суспільний договір», перспективи розвитку якого на прикладі України представлені через зміщені смислові доміанти і нелінійні критерії суспільного договору в інформаційному медіа-дискурсі, що є демонстрацією гібридних договірних критеріїв в тотальній владі медіа. Зазначається відкритість питання щодо реальної можливості симбіозу в XXI ст. «вічного миру» і суспільного договору, попри нагальну його необхідність для протистояння гібридним викликам сучасного соціуму, таким, як війна-трансформер Росії проти України. Сутність же гібридної війни розглядається у контексті системної кризи світової безпеки, а її феномен – як

новітній вид глобального протистояння. Отже, доведено, що, ставши одним з провідних понять-маркерів Модерну, концепт «суспільний договір» продовжує свій нелінійний поступ у мережевому ХХІ ст., проте вже в світлі дискурсу сучасної практичної філософії.

Висновується, що в останні роки немає більш амбівалентного питання в сучасному українському суспільстві, аніж питання дієздатних соціальних і політичних моделей, які би адекватно репрезентували перспективний розвиток соціуму. Тож українське суспільство як «нація, що наздоганяє Модернізацію» (А.Єрмоленко) на додаток до глобальних викликів сьогодення має впоратися ще й з викликами не досконалої і фактично «розмитої» української моделі суспільного устрою. Адже, з одного боку, для України є важливим залучення до європейського досвіду, а з іншого – уникнення типових пасток сучасної цивілізації.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті у фахових виданнях України:

1. Городницький А. В. Концептуалізація суспільного договору крізь призму «риторики» прав і свободи як цінності Європи // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. ав. ун-т. Київ, видавництво Національного авіаційного університету «НАУ-друк», 2016. № 2 (24)С.79-82.
2. Городницький А. В. Фактори становлення суспільного договору (Socialcontract) у західній континентальній філософії // Університетська кафедра : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. екон. ун-т. Київ, 2017. № 6. С.151-160.
3. Городницький А. В. Потреба реактуалізації Модерного проекту суспільного договору у практичній філософії ХХІ століття// Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. Вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. Вип. 120.С. 138-142.
4. Городницький А. В. Стратегічні перспективи суспільного договору крізь призму ре-контекстуалізації проекту засобами практичної філософії // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. Вісник : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2017. Вип. 122.С. 263-266.

Закордонні фахові публікації:

5. Городницький А. В. Договорные принципы справедливости в контексте философского переосмысления либеральных версий общественного договора // Znanstvena misel journal : The journal is registered and published in Slovenia, Slovenska cesta 8, 1000 Ljubljana, Slovenia, 2017. VOL.1 №5. P. 86-90.

Інші публікації:

6. Городницький А. В. Концепція новоєвропейського суспільного договору в сучасних реаліях// Україна і світ: діалог мов та культур : за матеріалами міжнар.

наук.-практ. конф. м. Київ, 30 березня – 1 квітня 2016 р. / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2016. С. 702-703.

7. Городницький А. В. Сучасні проекти «Social contract»: спроба філософського осмислення // Філософські обрії сьогодення : зб. тез доповідей і статей IV Всеукр. наук.-практ. конф. / Херсон. держ. аграрн. ун-т. Херсон, 2016. С. 45-47.

8. Городницький А. В. «Social contract» чи «зіткнення цивілізацій»? // Держава та глобальні соціальні зміни : 25 років української незалежності : за матеріалами VII міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 29–30 листопада 2016 р. / М-во освіти і науки України, КПП ім. Ігоря Сікорського. Київ, Одеса, 2016. с.287-288.

9. Городницький А. В. Ідея «Socialcontract» у сучасній соціальній філософії // Актуальні проблеми гуманітарних наук у дослідженнях молодих науковців : за матеріалами VI Міжн. наук.-пр. ІНТЕРНЕТ-конференції :Гуманітарний корпус : зб. наук. пр. з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії / М-во освіти і науки України, нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Вінниця, 2016. Вип. 8. С. 31-34.

10. Городницький А. В. Сучасні версії соціальної справедливості (М. Сендел) як підґрунтя переосмислення теорії «Socialcontract» // O – 75 Osobowość, społeczeństwo, polityka : Mater. VI Międz. Konf. Nauk.-Prakt. Lublin, 2017. Część. 2. С. 51-53.

11. Городницький А. В. Договірна модель «влада/соціум» в світлі реалій політичних конфліктів: український контекст// Україна і світ: діалог мов та культур : за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 29–30 березня 2017 р. / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2017. С. 754-756.

12. Городницький А. В. Пошук альтернативних версій «Socialcontract» (соціально-філософський зріз проблеми) // Дні науки філософського факультету – 2017 : за матеріалами Міжн. наук. конф., м. Київ, 25–26 квіт. 2017 р. / М-во освіти і науки України, нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. Ч. 3. С. 142-144.

АНОТАЦІЇ

Городницький А. В. Європейський концепт суспільного договору в українському контексті: рефлексія і практика. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2018.

Модерний європейський концепт суспільного договору як класичний нормативний маркер, як онтологія домовленості на рівні сенсу, для набуття своєї практичної дієздатності в XXI столітті потребує оригінальної нелінійної презентації. Саме такий критерій пропонується у дисертації як базовий, що сприяє об'єктивному соціально-філософському аналізу нинішніх глобальних трансформацій, притаманних для авторефлексивних суспільств високої складності. Автор відстоює ідею, що дія сучасного суспільного договору має апріорі дискусійне підґрунтя, адже мова іде про аісторичні критерії проекту,

поступ якого можливий лише крізь зміщені смислові домінанти, притаманні сучасній практичній філософії.

Автор наголошує на поліконцептуальних і міждисциплінарних факторах, що з необхідністю виникають при спробі аналізу суспільного договору, логічно спрямовуючи розвідку до виявлення базового критерію сучасного суспільства, яким є, на думку автора, легітимаційний потенціал суспільного договору, з інтенцією до трансформації владних та ідеологічних критеріїв. Автор зазначає, що сучасний постліберальний і постполітичний світ має парадоксально глобально / локальний вимір, а в останні роки домінантними стають гібридні договірні критерії, які не можливо піддати однозначному і остаточному аналізу. Така смислова корозія помітна крізь призму тотальної влади медіа в сучасному суспільстві, віртуалізованому та поліморфному.

Автор висновує необхідність активізації спільних світових зусиль для подолання соціальних викликів, перед якими опинилася як світова цивілізація в цілому, так і Україна зокрема. Автор зазначає хаотичність і неусталеність постконвенціонального українського суспільства запізнілої модернізації, де фактично відсутній чіткий і обґрунтований діагноз суспільного ладу. Як підсумок, автор проводить паралель із істеблішментом планетарного масштабу, де легітимні інституції світового співтовариства не можуть претендувати на універсальну значущість, оскільки ще не сформоване всесвітнє громадянське суспільство. Автор наголошує, що у сучасній епосі гібридів особливої уваги потребує проблема трансформації владно-легітимаційного дискурсу, що опредметнюється у дисертації через ідею реабілітованого суспільного договору з ціннісним виміром на рівні парадигми комунікації. Таким чином, модерний концепт суспільного договору в авторській інтерпретації, виступаючи провідним поняттям-маркером Модерну, продовжує свій нелінійний поступ у мережевому ХХІ столітті в світлі дискурсу сучасної практичної філософії.

Ключові слова: глобалізація, європейськість, контрактаріанізм, контроверза, локалізація, неолібералізм, поліморфність, практична філософія, ре-актуалізація, ре-інтерпретація, ре-контекстуалізація, соціум, справедливість, суспільний договір.

Городницкий А. В. Европейский концепт общественного договора в украинском контексте: рефлексия и практика. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. –

Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2018.

Модерный европейский концепт общественного договора как классическая мера нормативности, как онтология договоренности на уровне смысла, для приобретения своей практической дееспособности в ХХІ веке нуждается в оригинальной нелинейной презентации. Именно такой критерий предлагается в диссертации как базовый, что способствует объективному социально-философскому анализу нынешних глобальных трансформаций, присущих для авторефлексивных обществ высокой сложности. Автор

отстаивает идею, что реализация современного общественного договора имеет априори дискуссионную почву, ведь речь идет прежде всего об исторических критериях проекта, движение которого возможно лишь сквозь смещенные смысловые доминанты, присущие современной практической философии.

Автор акцентирует поликонцептуальные и междисциплинарные факторы, который обязательно возникают при попытке анализа общественного договора, логически направляя исследование к выявлению основного критерия современного общества, каким, по мнению автора, выступает легитимационный потенциал общественного договора, с интенцией к трансформации властных и идеологических критериев. Автор подчеркивает, что современный постлиберальный и постполитический мир имеет парадоксально глобально / локальное измерение, а в последние годы доминирующими становятся гибридные договорные критерии, которые невозможно свести к однозначному анализу.

Автор обозначает необходимость активизации совместных мировых усилий для преодоления социальных вызовов, перед которыми очутилась как мировая цивилизация в целом, так и Украина в частности. Автор говорит о хаотичности и неопределенности постконвенционального украинского общества запоздавшей модернизации, где фактически отсутствует четкий и обоснованный диагноз общественного строя. В итоге автор проводит параллель с истекшим планетарного масштаба, где легитимные институты не могут претендовать на универсальную значимость, так как еще не сформировано всемирное гражданское общество. Автор подчеркивает, что в современной эпохе гибридов особенного внимания требует проблема трансформации властно-легитимационного дискурса, который в диссертации реализуется на уровне идеи реабилитированного общественного договора с ценностным измерением на уровне парадигмы коммуникации.

Автору удалось осуществить реконтекстуализацию социально-философских основ классического концепта общественного договора как онтологии согласования на уровне смысла средствами практической философии в современном украинском контексте. Также поликонцептуальные факторы и междисциплинарные отголоски, что с необходимостью возникнут при попытке такого анализа концепта общественного договора, логично направляют исследования к выявлению базового критерия современного общества, а именно легитимационного потенциала общественного договора, с обращением к столь необходимым его составляющим как власть и идеология.

Ключевые слова: глобализация, европейскость, контрактарианизм, контроверза, локализация, неолиберализм, полиморфность, практическая философия, ре-актуализация, ре-интерпретация, ре-контекстуализация, социум, справедливость, общественный договор.

Horodnytskyi A.V. The European Concept of Social Contract in the Ukrainian Context: Reflection and Practice. – The manuscript.

This is for the Candidate degree in Philosophical Sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 09.00.03 – social Philosophy and Philosophy of History. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2018.

M.P. Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2018.

The modern European concept of social contract as the classical normative measure, the ontology of agreement at the level of meaning, requires an original non-linear presentation to obtain its practical capacity in the XXI century. It is this criterion that is proposed in the dissertation as the basic one, which contributes to the objective socio-philosophical analysis of the current global transformations inherent in autoreflexive societies of high complexity levels. The author advocates the idea that presentation of the modern social contract has a priori controversial background, since this is primarily about the historical criteria of the project, the progress of which is possible only through shifting semantic dominants, inherent in modern practical philosophy. The author emphasizes the polyconceptual and interdisciplinary factors that necessarily arise when trying to analyse a social contract, logically directing the inquiry to identify the basic criterion of modern society, which, according to the author, is the legitimizing potential of a social contract, with the intention to transform the power and ideological criteria. The author notes that the modern postliberal and (post)political world has a paradoxically global-local dimension, and in recent years hybrid contractual criteria that can not be subjected to unambiguous analysis become dominant. Apparently, semantic corrosion is perceptible through the prism of the total power of media in modern society, already virtualized and polymorphic in its premise.

The author infers the need to intensify global efforts to overcome social challenges facing global civilization in general and Ukraine in particular. The author notes the chaotic and unstable postconventional Ukrainian society of «late modernization», where there is virtually no clear and well-founded diagnosis of social order. As a result, the author draws a parallel with the establishment on the planetary scale, where legitimate institutions of the world community can not claim universal significance, since the global civil society has not yet been formed. The author emphasizes that in the modern era of hybrids, special attention should be paid to the problem of transformation of power-legitimation discourse, which is defined in the dissertation through the idea of a rehabilitated social contract with the value dimension at the level of the communication paradigm. Thus, the modern concept of social contract in the author's interpretation, serving as the leading marker-notion of Modernity, continues its non-linear progress in the network society of the XXI century in the light of the modern practical philosophy discourse.

Key words: globalization, Europeanism, contractualism, controversy, localization, neoliberalism, polymorphism, practical philosophy, re-actualization, re-interpretation, re-contextualization, society, justice, social contract.